

УДК 594.141:595.12

ASPIDOGASTER CONCHICOLA BAER, 1827 (PLATHELMINTHES, ASPIDOGASTREA) – ПАРАЗИТ ПЕРЛІВНИЦЕВИХ (MOLLUSCA, BIVALVIA, UNIONIDAE) БАСЕЙНУ ДНІПРА**О. В. Павлюченко**

Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир, 10008, Україна

Дніпро – одна з найбільших річок Європи. На протязі 981 км він тече у межах України. Басейн Дніпра займає 65% усієї території країни. Звичайним компонентом його бентосу є перлівниці. Вони виконують роль біологічних фільтрів, накопичують в індикаторних кількостях мікроелементи, пестициди та радіонукліди. Проте, перлівниці є хазяями деяких плоских червів, зокрема, *Aspidogaster conchicola* Baer. У басейні Дніпра аспідогастрів відмічено у річках Житомирського Полісся [3, 5], в Кременчуцькому водосховищі [2], у гирлі Десни та у верхній ділянці Канівського водосховища [7]. Метою нашого дослідження було з'ясування рівня зараженості перлівницевих гельмінтом *A. conchicola* у основному руслі Дніпра, його водосховищах та деяких притоках, а також впливу абіотичних чинників на рівень зараженості молюсків. Матеріалом для дослідження слугували молюски, що належать до п'яти родів – *Batavusiana*, *Unio*, *Anodonta*, *Colletopterum*, *Pseudanodonta*, зібрані вручну в 2004-2014 рр. Для визначення перлівницевих користувались загальноприйнятими конхіологічними характеристиками [5, 6]. Для виявлення аспідогастрів відпрепаровували навколосерцеву сумку і нирки.

У басейні Дніпра *A. conchicola* виявлено у всіх зареєстрованих тут видів перлівницевих. Екстенсивність інвазії молюсків роду *Unio* коливається у широких межах. Так, в *U. pictorum* аспідогастрів знайдено у 5,6-21,4% випадків. Дещо частіше ці паразити трапляються в *U. conus*. Екстенсивність інвазії цього виду досягає 48,5% (р. Тетерів, м. Житомир). Водночас у молюсків, зібраних у водосховищах, цей показник становить 14,3-18,8% (Каховське вдсх., (м. Василівка Запорізької обл., Кременчуцьке вдсх., смт. Градизьк Полтавської обл. та ін.). Екстенсивність інвазії видів роду *Anodonta* зазвичай невисока (18,2-23,1%) і лише в окремих випадках досягає 40%. Види роду *Colletopterum* характеризуються середніми значенням досліджуваного показника (14,3-44,4%). Перлівниці родів *Batavusiana* та *Pseudanodonta* у наших зборах представлені незначною кількістю екземплярів, їх зараженість не перевищує 19%.

Наші матеріали підтверджують одне з правил екологічної паразитології щодо залежності паразитофауни тварин, в тому числі і молюсків, від абіотичних чинників [1, 4]. Молюски родини перлівницевих – це вкрай малорухливі організми. У зв'язку з цим рівень їх зараженості аспідогастреями значною мірою залежить від особливостей біотопу, в першу чергу – від ступеня проточності водойми та її площі. Швидкість течії є одним із лімітуючих чинників, певні параметри якого визначають можливість існування у кожній конкретній водоймі

як перлівницевих, так і їх паразитів – аспідогастрів. У водоймах із високою проточністю (швидкість течії понад 10 м/с) щільність поселення молюсків, як правило, дуже низька (0,01–0,1 екз./м²). Окрім того, течія сприяє винесенню вниз по руслу річок яєць *A. conchicola* з таких біотопів, обмежуючи тим самим можливість контакту перлівницевих із цими паразитами. Саме тому у річках із швидкою течією рівень зараженості молюсків аспідогастрами зазвичай помірний. Причому найнижчі значення цього показника в усіх випадках стосуються молюсків, зібраних у медіалі річок, а найвищі – у особин з тихоплинної рипалі. У водотоках із оліготипом фактора швидкості течії (0–0,1 м/с) екстенсивність інвазії перлівницевих вища, ніж за умов мезотипу цього чинника (0,1–1 м/с). Найбільш зараженими аспідогастрами виявилися молюски із стоячих водойм. Наші матеріали підтверджують ще одне з “правил” екологічної паразитології, а саме зворотню залежність рівня зараженості гідробіонтів (отже і молюсків) від розмірів водойми. На власних матеріалах ми мали змогу переконатися у тому, що екстенсивність інвазії перлівницевих у великих за площею водоймах, як правило, нижча, ніж у водоймах невеличких. У більшості видів перлівницевих, знайдених на відкритих ділянках водосховищ, зареєстровано невисоку екстенсивність інвазії. Інтенсивність інвазії молюсків аспідогастрами тут теж зазвичай низька – 1–2 екз./особ.

Література

1. Гинецинская Т. А. Особенности паразитофауны беспозвоночных и применение основных правил экологической паразитологии к характеристике их зараженности / Т. А. Гинецинская, Г. А. Штейн // Вестник ЛГУ. – 1961. – №15. – С. 60–72.
2. Иванцев В. В. Эколого-паразитическое изучение двустворчатых моллюсков семейства Unionidae Кременчугского водохранилища и низовья Днепра: Автореф. дис. ... канд. биол. наук: 03.00.08. – К., 1979. – 26 с.
3. Мінюк М. Є. Аспідогастри як специфічні паразити перлівницевих / М. Є. Мінюк // Вісник Житомирського пед. ун-ту. – 2001. – №8. – С. 228–231.
4. Павлюченко О. В. Вплив чинників зовнішнього середовища на зараженість перлівницевих гельмінтом *Aspidogaster conchicola* / О. В. Павлюченко // Матер VIII Міжнар. наук-практ. конфер. „Наука і освіта 2005”. Том 10. Біологія. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – С. 48–49.
5. Стадниченко А. П. Фауна України. Перлівницеві. Кулькові. / А. П. Стадниченко // – К.: Наукова думка, 1984. – Т. 29, Вип. 9. – 384 с.
6. Старобогатов Я. И. Моллюски / Я. И. Старобогатов та ін. Определитель беспозвоночных России и сопредельных территорий. – Т. 6. – СПб.: Наука, 2004. – 528 с.
7. Юришинець В. І. Двостулкові молюски та їх ендобіонти як компонент гідропаразитичних систем: Автореф. дис. ... канд. біол. наук: 03.00.17. – К., 1999. – 16 с.